

ملی اعتبار مجموعہ

صافی : ۳

تموز — اگستوس ۱۳۳۱

جلد : ۱

اوروپا و روسیاده

شرقی تتبع تاریخی

محرری : معلم ر . بارنولد

۴

عرب مدینتی - جغرافیاچیلر - جینلرک غرب ایلارینه عائد معلوماتلری - موغول
ایمپراطورلری - رشیدالدین .

عرب مدینتک نشاتی یکی بر عالمشمول دین : اسلامیت، ویکی بر جهانگیر دولت :
عرب خلافتی ایله رابطه دارد . بوصوکرا کینک حوزه سنه، اورتا آسیا و هندستان ایالتلری
ایران هالحاق ایدن ساسانی حکومتدن ماعدا، عربستان یاریم آداسی، ییزانس ایمپراطورلغک
هان بوتون ولایتلری، مصر، شمالی آفریقا واسپانیا داخل اولوبوردی . کندیسندن
اولکی شرق حکومتلرینک عکسنه اوله رق، خلیفه لکک مختلف قطعهلری آرمه سنده یالکز
سیاسی بر وحدتک ظاهری علامتلی ده کیل، عمومی بر دین اوزرینه مستند و حکومتک
سقوطندن صوکراده اهمیتتی غائب ایتمه یین صیقی بر داخلی رابطه تأسس ایتمشدی . دها
قدیم زمانلرده - آخمه نیدی، ماکدونالی اسکندر و سه له فکیدلر دورنده - قریب آسیا
جهانگیر دولتلرینک حوزه سنه داخل اولان اورتا آسیانک برطاقم اقسامی، آنجاق اسلامیت
دورنده، قریب آسیا جهان مدینتک دائره سی داخله ادخال اولونه بیلمشدر . حکومتک
ویکی دینک مؤسسلی اولان عربلر، فتوحات دورنده تابعیتلری آلتنه آلدقلی یونانلر،
سامیلر و ایرانلرله نظراً، مدینتجه، قیاس اولونه ماز درجه ده آشای ایدیلر . بناء علیه پک
طبیعیدرکه ماضیده کی ییزانس وینه ماضیده کی ایران حرثلرینک عناصرینی مقایسه زمینی
اوزرنده یابیلان بو مدنی سیرک بویوک بر قسمی، اصلاً عرب اولمایان اشخاص طرفندن
وجوده کتیرلمشدر . بونکه برابر، عمومی دینک لسانی اولان عربجه ده، عمومی مدینتک
مشترک لسانی اولمشدی .

علمی تفکرک بوتون شعبه لرنده، از جمله جغرافیا ساحه سنده و بونکه صیقی بر صورتده

رابطہ دار اولان فلکیاتدہ وقوع بولان بوحرثی مبادلہ، ایلک اول «خلیفہ منصور» زمانندہ (۷۵۴ - ۷۷۵ سنہ لری) اساس قورولمشدر . بوذاتک عہدندہ عینی زمانندہ، ہم سورہ لیلر واسطہ سیلہ یونان فکری محصولاتی، ہمردہ عجملر واسطہ سیلہ ہند آثاری عرب دیانہ ترجمہ ایدیلمشدر . یونان عالمی منظومہ لری - ہند ہیئت، شیمدی فرض اولندیغہ کورہ بو انکشافہ کذلک ما کدونیا لی اسکندر دن صوکرہ یونانیلرک تأثیری آلتندہ نائل اولمشدر . عرب علمہ اساس اولہرق قورولمش، واوندن صوکرادہ، غربی اوروپادہ اولدینی کبی یکی بر طاقیم نظریہ لرلہ تعدیل اولونما مشدر : بوجملہ دن اولہرق عربلر ارضک مسکون قسملرینہ عائد، جنوب دن شمالہ برصیرا داخلندہ کی یدی اقلیم (منطقہ) ایلہ، کذلک، کرہ نک قارا قسمنی غرب دن شرقہ دوغرو ایکیہ ایران داغر سلسلہ سی نظریہ سنی محافظہ ایتشلردر . لکن، طوبیلامش اولدینی جغرافی موادک وسعت وصحتی جہتدن، عرب علمی یونانککنہ قات قات فائقدر . خلیفہ لکک ایالت وشہرلرینہ عائد عربلر طرفدن تألیف ایدیلن تصویرات، بودیارلرک یالکز حکمی - جغرافی واقیعی شرائطہ عائد دکل، عینی زمانندہ اہالینک حیاتہ، صنایعک مختلف شعبہ لرینہ، ومدنی انکشافک درجہ لرینہ دائر مفصل وصحیح معلوماتی حاویدر . عربلرک جغرافی اطلاع لری خلیفہ لکک حدودلری داخلہ انحصار ایتہ مش، تجاری اختلاطلر سایہ سندہ، ہندستانہ، سوند آداسنہ و«چین» ہ کیدن بحری بولدہ کندیلرنجہ پک معلوم بر حالہ کیرمشدی . بوصوک اولککک قیلرینہ قورا یاریم آداسنہ قادر تعقیب ایتشلردی . ژاپونیا حقندہ ایسہ عربلرہ آنجاق مبہم بر طاقم شایعہ لر واصل اولہ ییلمشدر . قارا جہتدن، مسلمان آثارندہ مفصلاً تصویر ایدیلن چین یولندن ماعدہ، «تبت» و «یدی صو» حوالہ سندہ کی «چو»، وسیر یادہ «ایرتیش»، ویوقاری «یکی جای» قیلرندہ اوطوران اورتا آسیا کوچہ خانلرینک قرار کاہلرینہ کیدن یوللردہ، وکذلک کندیلرنجہ معلوم بولونویوردی .

عرب جغرافی آثارینک اہ پارلاق انکشاف دوری، ۹نچی و ۱۰نچی میلادی عصرلریدر . بوادیات یادکارلرینک بویوک بر قسمی متوفی ہولاندالی مستشرق دوغویہ نک «بیلینوہقا غہ ثوغرافوروم آرابی قوم» عرب جغرافیونی کتب خانہ سی «نامی آلتندہ نشر ایتش اولدینی سلسلہ میانندہ موجوددر . ۹نچی عصر تألیفاتندن اک بویوک قیمت و اہمیتی حائر اولاز اثر ابن ہر دابہ نکدر؛ ۱۰نچی عصرک تألیفاتندن بر اثر - کہ طلایہ نکدر، خلیفہ لکک

مختلف قطعہ لری آرہ سندھ اونک سقوطندن سوکرادہ دوام ایدن اوفضلی خرثی مبادلہ پہ اک پارلاق بر حجت تشکیل ایدر؛ اورتا آسیادہ جغرافیوندن، بلخدہ دوغمش اولان البغی طرفندن تألیف ایدلش بولونان «مسلمان مملکتلری نک تصویر» فارسی جغرافیوندن اوسطخری طرفندن یکیدن ایشلہ نیلوب تماملا مشدرکہ بوذات دہ کذلک دہا بر طاقیم تصحیح و تکمیل لراجراسی ایچون اثری، بغداددن نشأت ایتش وبالخاصہ شمالی آفریقادہ یاشامش اولان الموقی یہ ترک وتودیع ایلہ مشدر. عرب خلیفہ لکی حوزہ سنہ داخل اولمایان قطعہ لر حقندہ، بزہ واصل اولہ بیلن عرب جغرافی اثرلرندہ موجود معلومات پک مختصردر؛ بونک دہ سببی بالخاصہ شودرکہ شیمدی یہ قادار نہ «ابن خردادبہ» نک اثرندن تام برنسخہ سنی نہدہ ۱۰ نجی عصر دہ «ابن خردادبہ» طرفندن ویریلن معلوماتی یکیدن ایشلہ یوب تماملایان ہمایانی نک بر نسخہ سنی بولوق ممکن اولاماشدر. شوقادارکہ بوایکی اثرک المزہ دکہ بیلن مقتبسائندہ، قورایہ کیدن دہ کیز یولنک مفصل بر تصویرنی بولہ بیلدیکمز حالہ چینہ اورتا آسیا طریقہ کیدن یول حقندہ پک قیصہ معلومات واردر. بونکلہ برابر قرآن کریمک روایتہ کورہ (۱۸ نجی سورہ ۹۳ نجی و صوکرکی آیتلر) ماکیدونیالی اسکندر طرفندن انجیلدہ مذکور غوغ و ماغوغ (عربلر دہ یأجوج و مأجوج) لرہ قارشی انشا ایدیلش اولان دیوارک ییقلمغہ یوزطو تدیفنی رؤیاسندہ کورن خلیفہ واثوک (۸۴۲ - ۸۴۷ میلادی) توصیه سی اوزرینہ مترجم مومہ نک چین دیوارینہ (سدچین) ہقادار اجرا ایتدیکی سیاحت تصویر اولونمقدہ در. اورتا آسیا تجارت یوللرینہ عائد اولوب «ابن خردادبہ» و «جیانی» دن آئیمہ دہا مفصل پارچہ لر عجم ادبیاتندہ محفوظ قالمش درکہ بونلر دہ بالخاصہ، اثری «حدود عالم» عنوانی آئندہ ۱۸۹۲ دہ بخارادہ کشف ایدیلش اولان ۱۰ نجی عصرک مجہول بر جغرافیاجیسی ایلہ، ۱۱ نجی عصر مؤلفلرندن کریمزی دہ بولونمشدر.

عربلرک ہندستان وچینہ کیدن بحری یوللری بزہ بوتون جغرافی اثرلردن ماعدا - فارس دہ سراف نام بر لیان دن چقمہ - ابو زید سرافنی نک (۱۰ نجی عصر) اثرلریلہ معلوم اولمشدر. بوذات تاجر ملیامہ نک (۹ نجی عصر) اثرندن استفادہ ایتدیکی کبی بونی دہ ابروہبہ ودیکر سیاحلرک آغزندن روایتلریلہ تماملامشدر. اوزمان چینک باشلیجہ لیانلری، عربلرک سوزلرینہ کورہ، طائفہ شہری (شمدی، فرض اولوندیغہ کورہ،

قانون (ورايشون) شیمدی توپان - چوی - فو) ایدی ؛ بونلرک ایکیسندده مهم مقدارده مسلمان مستعمرلری واردی . کذلک چینک لیانلرندن داخل مملکتلره کیدن یوللرده معلوم ایدی . یونانیلر و صوکرلری اوروپالیلرک خلافة اوله زق، عربلر، کرک قارا و کرک ده کیز یولنک بروعی مملکته ، یعنی چینه ایصال ایلدیکنی پک اعلا بیلورلردی . آکلاشلدیغنه کوره عربلر چین بحری یولی حقتده ، فارسی ادبیاتنده ، یونان آثارنده کندن دها تفصیلاتلی معلومات بولشلردر . چینک پاتختی - شیمدیکی «سی-یان-فو» شهری - عربلرده «خومدان» فارسی اسمنی محافظه ایتشدیرکه ، بولکه یی، پاتخت دیمک اولان «هون-دیان» اسمیه قارشیلاشدرلر؛ بواسم، احتمالینه بونی ایرانلردن اقتباس ایتش اولان، ییزانسلیلر جهده معلوم ایدی . حتی چینک اسکی فارسی آدی اولان فغفور [حرفیاً : اللهم اوغلی] کله سی ده چینجه «تیان - تسی = تا کری زاده» نک تمامیه صحیح اولمایان برترجه سی اولمق اوزره قالشدر .

جغرافی اطلاعلرینک کیشله مه سندن دولای عربلرک جهان تاریخنده کی رؤیت داتره سی، یونانیلرک کوروش چه وره سندن قات قات دها واسع ایدی . حتی دها ۹ نجی عصرده بوتون مدنی ملتلرک ، بونلر صیراسنده چینلر و هندیلرک ماضیلرینه عائدروایاتی طوبیلامغه چالیشان عرب مورخلری بولون یوردی . بو منقولانک صحتی تعین ایچون اوزمان الده قطعاً برچاره یوقدی . بوندن ماعدا مورخلرک اللرنده بولونان موادک بمقداری اجنبی مدیتلرک اطرافلیجه تقدیری و برقومک طالعه اک بویوک تأثیرلر اجرا ایدن حیاتی خطوطنک تعریفی ایچون کافی دکلدی . مسلمان جمعیتلری ایچون دینک حائز اولدینی اهمیت، مورخلری، دیگر یابانچی ملتلرک حیاتلرنده دینی اعتقادلره اک راجح بر اهمیت ویرمهک سوق ایتدی . از جمله چینک خارجه قارشى قاپانیقلغی، بر دین حکیمنک تعلیماتنده «اجنیلرک تأثیری خلقک اعتقادینی ضعفه دوچار ایتک تهلکه سی موجود اولدینی» مرکزنده بر قید بولوممه سندن ایلهری کلیوردی . ایشته مسلمان مؤلفلرینک ، تاریخی تدقیقلرنده، اجنبی قوملرک حیاتلرینک دیگر جهتلرندن زیاده دینلرینک ایضاحنه دها فضله دقت عطف ایتش اولملری، شو صورتله ایضاح اولونه بیلیر . خریستیان مذهبلی و عجملرله هندیلرک اعتقادلرینه عائد اولمق اوزره اونلر طرفندن برا قیلش اولان تصویرلر، شایان دقت بر درجه تمامیت و بی طرفلقله یازیلشدر . بو تدقیقاتک مؤلفلری بو خصوصده اجنبی دیللرینی اوکر نمک زخمندن ده کری

چکیلیمه مشلردر . نته کیم ۱۱ نجی عصر عالملردن ، خوارزم «شیمیدی خییوه خانلغی» نده دوغمش اولان بیرونی هندستانه عائد ، کندیسنگ سانسکریت لسان وادیاتنه اساسلی صورتده وقوفنی اظهار ایدن ، مهم بر اثر بر اقمشدر .

اصل جغرافی تصویرلردن ماعدا ، عرب عالملی ، جغرافیون و سیاحلرک تألیفاری اوزرینه هیئی جدوللر (زیچلر) یعنی طول و عرضلر تعیینیه برلکده ارضک مسکون محللرینی ارائه ایدن تابلولر ترتیب ایتشلردر . اک اسکی زمانلردن بزه قدر کلن بوجدوللر آراسنده ۱۱ نجی عصر مؤلفلردن ابن بونی ک «زیچ الحاکمی» سی واردر ، که فاطمی خلیفه لرندن ۹۹۶-۱۰۲۱ زمانلرنده کی حاکم نامنه تألیف ایدلشدر . آوروپاده بوندن دها بویوک بر معروفیتله فقط دها صوکر ا میدانه کلش اولان جدوللر قوللانیلشدر . بونلرده نصیر الدین طوسی نک «زیچ الیغانی» سیدرکه ، مراغه شهرینک رصد خانه سنده موغول خانی آباخان [۱۲۶۵-۱۲۸۲] نامنه ایرانده تألیف ایدلشدر ؛ صوکر ا «زیچ کرکافی» که اولوغ یلک توصیه سی اوزرینه (وفاتی ۱۴۹۹) سمرقنده تألیف ایدلشدر . بونلرده مسلمان حکومتلرینک اللرنده بولونان مالکک طول و عرضلری دقته شایان بر درجده صحتله تعیین ایدلشدر . لکن خلیفه لکک حدودلری خارچنده ، مسلمان عالملی ، بیلدیکمزه کوره هیچ بر هیئی مشاهده بولونماشلردر . بوکی نقطه لکک هیئی موقعلری ، آکلاشلدیغنه کوره ، کشف صورتیه ، و سیاحلر طرفندن بیان اولونان بعدلر اساسی ارزرینه تعیین ایدیلوردی . بوندن دولایی عربلرده کی هیئی تعیینلر ، صوکرالری آوروپاده اولدینی کبی ، بطلمیوس خریطه لرینک تصحیحنه مدار اوله مامشدر .

۱۰ نجی عصر ، عرب جغرافیاسی تاریخنک قلاسیک دوریدر . دها صوکر اکی جغرافیونک اثرلری سنده جه ۹ نجی و ۱۰ نجی عصرلرده طویلانمش اولان موادک بر مجموعه سندن باشقه برشی ارائه ایتیز . بوکی مجموعه اتدن اک معروفلری ادیبی نک ۱۲ نجی عصرده سیجیلانده یازیلش اولان اثری ، یاقوت ک (۱۳ نجی عصر) جغرافی لغتی ، و ابوالفضلک ۱۴ نجی عصرده سوریه ده تألیف ایتیش اولدینی اثردر . بو اثرلر قوللانیلرکن شوراسنی کوز اوکنده طوتولمالدرکه ، بونلرده موجود معلومات جامعلرک یاشامقده بولونقلری زمانلره ده کیل ، بالخاصه ۹ نجی و ۱۰ نجی عصرلره عائددر . چالبوکه بوجهت چوق کره لر

اونوتولويور . ايشتە بوندن دولايى آوروپالى تدقيقچىلر بو خصوصە بر چوق خطالره دوشويورلر .

۹نجى و ۱۰نجى عصرلرک تالقاتى ، موغول ايمپراطورلغنىك تشكىلدن صوكرانيه ، يعنى اوزاق شرق ديارلرى ايله قىرب آسيا مدنى ايللرىنى ايلك دفعه اوله رق تك بر قومك حاكىتى آلتندە برلەشديرىن وقوعات دولايىسىلە جغرافى و تارىخى رۇيت دائىرسى دهازياده وسعت بولش اولديغىنەرغمأ ، مسلمان عالملىرى ايجون باشلىجه مأخذ اوله رق قالمشدر . مع مافيه مسلمانلردە ، چينده اسلامە كلنجەيه قادار بر چوق زمانلر اول بر چوق ملكتلره عائد جغرافى معلومات طويلانمش بولونمەسنەرغمأ ، بوياقلاشمەدن ، چينليردن زياده استفادە ايتديلر .

چينليرك قديم زمانلردە غرب اقوامى حقندە معلوماتلى اولوب اولمادىغى مسئلهسى ، كذاينه چينليرك كندى قديم زمانلرينه عائد مسئلەر مظلم قالمشدر . مع مافيه بومعلومات هر حالده اونوتولمش اولمایدركه چانه - تسانەك ، ميلاددن اول ۱۳۸ دە چيندن قالقوب ۱۲۸ ندە ينە وطنلرينه دونن اورتا آسيا سفارت هيئتى ، چينليرك نظريه سنده « غرب ايللرىنىك كشفى » كېتلى اولونويوردى . « چان - تسان » ، چينه اورتا آسيانىك ارال دە كزى حوضه سەنه قادار اولان حواليسنه عائد ايلك صحىح معلوماتى كتر مشدر . ينە عىنى « هان » سلاله سنك دها صوكرانى ايمپراطورلىرى زمانندە (ق . م ۲۰۶ - ب . م ۲۲۰) باشقه سفارتلر كيتدىكى وقت ، بومعلومات ارتىق منتشر بولونويوردى . حتى دها ميلاددن اوڭجه ۱ نجي عصرده چينلير رومادولتنك موجوديتنى واورايە كيدن قاراودكر يوللارنى بيلورلردى . كوردىكمز وجهه ، چينليرلە روما ايمپراطورلى آراسنده كى قارا طريقيه اولان مناسبتلر ايجون پارتلر وساطت ايدىيورلردى ، وايكى ايمپراطورلىق آره سنده دوغرودن دوغرويه مناسبتلره واسطه لق خدمتى بر اقامق بولر ايجون بك منفعتلى اولويوردى . بوندن دولاييدركه چين مأخذلرنده يالكز پارت حكومتى حدودلرينه قادار كيدن يوللر حقندە صحىح معلومات بولونويور ، دها زياده غربى مملكترلر احوالنه عائد آنجاك بك قارىشيق اطلاعاتلى اولديغى كورولويور .

دقته شايدنركه ، آراخوسيا شهرى (كه شيمدىكى قندهار) و قيله هاراقسلى ايسيدورك سفرنامه سنك اك شرقى منته نقطه سى اولديغى حالده ، عىنى زمانده مفصل چين سفرنامه لرنده اك غربى منته نقطه سى اوله رق كوستريليوردى (چينليرده او - غە - شان - لى يعنى آلە كساندريا) . يونان خبرلرني چينليرك كپله قارشىلاشد پررسه ق ، تقريباً ميلاد عيسا زمانلرنده

آسیا قطعه سنک بوتون کنیشلکنجه بحرسفیددن بحر محیط کیره قادار کیدن تجاری یوللرک استقامت لرینی ایزله مک امکاتنی الده ایتمش اولورز .

روما ایمپراطورلری چین منبعلرنده را - نیعی نامی آلتنده ذکر اولنمقده در ؛ چینلر ایمپراطورلرک آسیا قسمینی بیلورلر و بونک الک باشلیجه شهرلری اولمق اوزره آنطاکیه [چینلرده آن - دو] نی صایورلردی . ۷ نجی عصرده سون سلاله سی زماننده (۵۸۱ - ۶۱۸) ، اوندن صوکران سلاله سی (۶۱۸ - ۹۰۷) عهدنده ، چینله مرکزی و غربی آسیا آراسنده سیاسی و تجاری مناسبتلر انکشاف ایتمه باشلادیغی زمان ، روما (اوزمان یزانس) ایمپراطورلرک توسیمی ایچون یکی بر تعیر میدانه چقیدی : فر - نیعی ، که بونده عمومیتله یونانجه (شهر و قسماً) یانخت دیمک اولان) پولیس کله سنی کوروپورلر . یانخت چینلرک نظرلنده ینه آنطاکیه قالیوردی ؛ آنطاکیه یاطریقده ایمپراطور صایلیوردی . (چینلرده بو - دو - لی ، عربلرده بطریق) .

تان سلاله سی تاریخنده غرب ممالکنه عائد ، اولکی اثرلرده کندن زیاده معلومات حفظ اولونه بیلمشدر . بومعلوماتک منبعلرندن بری بودی حاجیلرینک چیندن هندستانه سیاحتلری ایدی که بوسیاچتارلر ده اولجه باشلامش ایسه ده اساسلی انکشافی بودورده بولمشدر . بوکی حجلردن مقصد بودی عزیزلرینه یوزسورمک و مقدس کتابلرک ال یازیسی نسخه لرینی طویلامقدی . بودی حاجیلر ، ۹ نجی و ۱۰ نجی عصر عرب سیاحلری کی کزدکلری مملکتلرک احوالنه عائد مفصل معلومات طویلامق مقصدینی تعقیب ایتمورلردی ؛ بونلرک ، چینلرک دینه قارشى تماماً لاقید بولونقلری حقنده کی معتاد فکرلری ردایدن اثرلری ، بعضی رلرده نادر برهیجان ایله افاده ایدلش اولان برطاق مدینی فکرلردن نشأت ایتمشدر . بو اثرلر بعضی قیصه جغرافی معلوماتدن ماعدا ، عزیزلرک تصویراتی ، بونلر حقنده کی روایتلری ، مختلف حوالیده کی بودی مناسر و کشیشلرینک عددینه و سائر یه عائد معلوماتی حاویدر . بوندن ماعدا بزه یالکزر اوروپا دیلرینه ترجمه لریله فارسینه ک « ۴۰۰ » تاریخلرنده « فوغو - دزی » یعنی « بودی حکومتلرینک تصویراتی » عنوانی حائر اولان سیاحت تصویراتی ؛ آلتنجی عصرده برلکده سیاحت ایدن هوی - مانه و سونه - بونه ک ؛ ۷ نجی عصرده هپسندن مفصل و مهم اولان سیوانه - تسانه ک ؛ ۹ نجی عصرده ارم - قونه ک و سائر نهک سیاحتنامه لریده واصل اولمشدر . بوتون بو حاجیلر هندستانه قارا

یولندن وارمشلردر؛ ده کیز یولنی (یدنجی عصرده) ئی - نسیم آدلی بر بودی حاجی اختیار ایتشدزکه، هندستانده کی بودیلک و بودی اولیاسی حقنده ال اطرافلی معلومات براقان بو اولمشدر.

تان سلاسی تاریخنده غرب دیارلرینه عائد مندرج بولان معلومات، بالخاصه ۷ نجی عصرایله ۸ نجی عصرک ایلک نصفه عائددر. چینلیرک (۷۱۵) ده عربلرله اولان محاربه ده دوچار اولدقلری هزیمت، چینک اورتا آسیا غربی قسملرنده کی سیاسی نفوذنی تمامیه محو ایدنجه، بو حال طبیعیه بوخوالی به عائر معلوماتک مقدارینه ده عکس تأثیر اجرا ایتمش، و چینک شمالی اقسامک ده غیراصلی چینلیر (چینلیرده کی - دان لر) طرفدن ضبطی، چینک غرب ایله اولان بری اختلاطی بوسوتون انقطاعه اوغرا ایتشدر. ایشته بوقومک اسمندن ۱۱ نجی عصرده مسلمان مأخذلرنده ختای و خطای شکللرنده تصادف اولونان و صوک شکلده ۱۳ نجی عصرده اوروپاچه ده (قاتای و قاتایا) دیه معروف اوله رق صوک زمانلره قادار روسیه ده محفوظ اولان یکی بره کیتای، تعمیری میدانه چیقمشدر. چینک جنوب قسمنده ۱۳ نجی عصره قادار «سون» ملی سلاله سی حکم سورمکنده دوام ایتشدر. بوسلاله نك عهدنده اورتا آسیا سفارت هیئتلرندن (۱۰ نجی عصرده) بانه - بانه - ده نك سفارتی معروفدر. بحری مناسبات مانعه سزجه دوام ایده بیلورایدی ایسه ده بوتجارت تمامیه مسلمانلر النده بولونویوردی؛ و ۹ نجی عصر ابتدالرندن صوکر چینلیر، قالان ادبی یادکارلره نظرآ بر حکم ویریلک لازم کلیرسه، بوندن اول او زمانه قادار حقنده اولدجه مفصل معلوماته مالک بولوندقلری خلیفه لکک سیاسی حال و موقعی حقنده معلومات استحصالی ایچون استفاده قیدنمه بولونمادیلر.

بیزانس ایله مناسباتک ادامه سی جهته کلنجه، آرتیق بوکا عائد هیچ بر سوزاوله ماز. ۱۰۸۱ ده «فو- لین» دن و حکمدار «مه - لی - ئی - لین» طرفندن برسفارت کلدیکی ذکر اولونویورکه، بو حالده بوندن مراد، اولجه فرض ایتدکلری کی ۱۰۷۸ ده وفات ایتمش اولان ایمپراطور سکزننجی «میخائیل» ده کیل، روم دیارینک (فارسیده ملک روم) دیدکلری قریب آسیا تورک حکمداریدر. موغوللرک ظهوری زماننده، چینک موغولستان کوچه اقوامیه اولان تجارتی ده مسلمانلر النده کوریورز. موغول استیلاسیله رابطه دار اولان فقر و سفالت، ال زیاده، چین و غربی آسیا اوزرینه واقع اولمشدی. معافیه، بو وقوعاتک

خیرلی نتیجه لرندن بری اولان تجاری و حرثی مبادله نك احیاسی ده چینلیر و مسلمانلر ایچون عینی درجه ده استفاده سی قابل بر حالدہ بولوندی ریوردی ؛ لکن بوندن آنجاق بو بریکیلر تامایله استفاده ایتشلردر . ایرانده ۱۴ نجی عصر ابتدالرنده قریحه سنك وسعی اعتباریله زمانزه قادار امثالی بولونمایان بر جهان تاریخی اثری میدانہ کلشدرکه بوده رشیدالدین ک جامع التواریخ ی در . بونده اسلام واسلامیته قادیارکی قریب آسیا اقوامنه عائد منقولاتدن ماعدا موغوللر ، چینلیر ، هندیلر و غربی اوروپانك سائر اقوامنه عائد روایتلر، هر قومك عالم لرندن مرکب مشترک بر هیئت طرفندن جمع ایدیلشدر . «رشیدالدین» کندی تألیف آرقه داشلارینی - موغول روایاتی عارف لرندن بری وایکی چین عالمیله کشمیردن ایکی بودی مرخصی نك آدلرینی - ذکر ایدیور ؛ اوروپا تاریخنه عائد معلوماتك شکل و طریزی ده، بر فرانسز کشیشنك مشترک مساعیسندن استفاده ایتش اولدیغی کوستریور . یازیق که بوتون بودیارلرک تجارت یوللرینه عائد اولق اوزره عینی واسطه ایله جمع ایدیلش اولان معلوماتك مندرج بولونه جنی «جامع التواریخ» ک جغرافی مقدمه سی المنزه واصل اوله مامشدر .

«رشیدالدین» ک اثری ، «ابن خلدون» ک مقدمه سیله برلکده ، صرف تاریخی تجربه اساسنه مستنداً و دینی منصوماتك تأثیراته قایل مقسزین ، تاریخی تحوللرک قانونلرینی تثبیت ایله ، پاك آشکار بر صورتده اثبات ایدیورکه ، علمی تفکر ابداعلری ، مسلمان مملکتلرنده ، موغول استیلاسندن صوکراده تماماً سوکولوب آتیله مامشدر .

لکن بعض نامساعد تاریخی شرطلر نتیجه سنده ، بو اثرلر قریحه لرینك وسعی درجه سنده وفکرلرینك یکیلکندن بکله نیله جکی اوزره علمك ده ازیاده ترقیسنه مدار اوله مامیشلردر . اورتا آسیا کوچه لرینك آقینلری و دائمی سیاسی اختلاطلر ، سنیلرله شیعیلر آراسنده کی دینی تفرقه لر - که ۱۶ نجی عصر ابتدالرنده ایران رسمی دینی محو ایتمکه مسلمان عالمك مدنی وحدتی اورته دن قالدیرمشدر - صوکرآ آمریقانك کشفی و اوروپادن هندستانه برده کیز یولنك بولونعه سی و دولایسیله جهان تجارت یوللرینك دیکشمه سی . . . خلاصه بوتون بوسیلر مسلمان مدنیتك انکشافی دور دورمش وایشته بو صورتله انقطاع بولان مدنی سایلرک ادامه سی غربی اوروپا اقوامنه نصیب اولمشدر .

قرون وسطا آوروپالیرینک شرق ایله مناسبتلری - سوریه لیرک فعالیتی - «عزیزوآن» حقنده کی افسانه - موغولر و بونلره کیدن ایچی هیئتله - مارکو پولو - دیگر تاجر و میسیونرلر - ارمنیلر .

عرب خلیفه لکی زماننده اوروپالیرک نظرینی شرقک یالکز بر اولکسی جلب ایدیوردی : فلسطین . قدس شریف ایله حضرت عیسانک حیات و فعالیتله علاقه دار سائر محللری زیارت ایتیش اولان حاجیلر، سیاحتلرینی انصویر ایدیورلردی ؛ ایشته ۱۲نجی عصره قادار اولان بوتصویرات ، قرون وسطا آوروپالیرینک « شرق » حقنده کی یکانه تألیفلری ایدی .

اهل صلیب سفرلری، اوروپالیر آراسنده ، یالکز اوزرنده برخریستان قراللی تأسس ایتیش اولان فلسطین قطعه سی ایله ده کیل ، مسلمان مدینتی ایله ده دها چوق یاقیندن برطانیسیقلق حصوله میدان ویردی ؛ بوندن ماعدا اوروپالیر بو صورتله ایلك دفعه اوکره نمش اولدیلرکه ، غریبه لاین و یونان کیلیسه لری موجود اولدینی کبی شرقده ده باشقه برخریستان عالمی واردر . شرق خریستیانلغینک ممثلری اولان سوریه لیر ، برقاچ مذهبه آیریلشلردی : اورتودوقس و یا هالک ده رویت لر یعنی ۴۵۱ده « حالکهدونیا » قاضی کوی « روحانی مجلسنده تأسیس ایدیلش اولان تعالیماتی قبول ایدنلردن ماعدا - که بونلره مخاصملری ملیکی نامنی ویریوردی ، چونکه جسمانی حکومت و ملیکیت طرفدارلنی ایدیورلردی ؛ خالکهدونیا روحانی مجلسی طرفندن کفره محکوم ایدیلش معروف برمرتدک معیتلری اولان یعقوبی لر ؛ و ۴۳۱ده نه فیه س (آیانلوغ) روحانی مجلسی طرفندن تکفیر ایدیلش اولان مرتدلردن « نسطور » ک پیرولری اولان نسطوری لر... تفرقه حضرت عیسانک « الله - انسان » نفی حقنده کی نهی مسئله دن نشأت ایدیور ایدی ؛ اورتودوقسلر حضرت عیساده ، عینی ذاتده مجتمع اولق اوزره ایکی هویت اثبات ایدیورلر ؛ یعقوبیلر بر ذاتده بر هویت ؛ نسطوریلر ایسه ایکی ذاتده ایکی هویت طانیورلردی . بوتعلیم ایله رابطه دار اولق اوزره ، نسطوریلر ، حضرت مریمی انجاق انسان صفتیه عیسانک والده سی دیه قبول ایدیور و بوندن دولایی اورتودوقس کیلیسه سنجه حضرت مریم حقنده قبول ایدیلش اولان « ام الله » تعیرینی رد ایدیورلردی .

يېزاسىدىن قوغۇلش اولان يعقوبى ونسپوريلر، ھې بىردىن، ايرىنا قاپاغى آتدىلر. بورايە خرىستىيانلىق، دىھا اولجە، سوريەلى اورتودوقسىلر طرفدىن ادخال ايدىلىش بولونىوردى . يعقوبىلر كى تعليماتى ارمنى قومنىك اكثرتى طرفدىن قبول اولوندى . بوندىن ماعداھىز اوچ سوريە مذهبىك منتىسلىرى، اسلامىتىدىن اول اولدىغى كى اسلام زمانىدە، مىسيونىرلىك مقصدىلە، مەركىزى و شرقى آسايە، كرك قارا و كرك دى كىز تجارت يوللاردىن استفادە ايدىيورلردى . اسلام قارشىسىندە كى عمومى تەلىكە، مختلف خرىستىيان مذهبى جماعتلىرى بىر بىرلىكە بارىشىدىر، ۱۲نجى عصرىدە، نىسپوريلر ايله يعقوبىلر كى رۇسسى بىتىدە صلح پىرورانە و مودىتكارانە مناسىبتلر تاسىس ايتىشدى . بوندىن دولايىدىر كى تعليماتلىرىنى كى اوزاق اولكەلەردە نىشرايتىش اولان بوكلىسا منسوبينى آراسىندە آرتق مذهبى مجادىلەلر اولەمايورلردى . بو اوچ كلىسەدىن خالكە دونىت ، نىسپورى و يعقوبىلردىن ھىرىنىك ، بوناشرك ، مېشرك فعالىتىدە كى اشتراك درجەسى مسئلەسى ھىوز تامامىلە توضح ايدە مەمشدر . لىكن، سوريەلى مؤلفلەرلە آوروبالى سياھلر كىزە قادار واصل اولابىلن خبرلىرى، خرىستىيانلىك شىرقە باشلىجە ناشىرلىرى نىسپوريلر اولدىغى فرض ايتە مەزە مساعددىر . سوريە خرىستىيانلىك مەركىزى و شرقى آسايە انتشارىنە عائد، كىزە واصل اولەبىلن عددى پىك آز يادكارلەر، نىسپوريلەر عائددر . ايشى ۱۷نجى عصرىدە «سىان-فو» شىرنە بولونىش اولوب چىندە ۶۳۶ سەلرنە كى نىشردىن غىرتلردىن بىت ايدىن ۷۸۱ تاريخلى چىنچە و سىرپانى لسانلرنە يازىلىش اولان مشهور كىتابە - كە بوندى ايلك مېشرك، آكلاشىلدىغىنە كورە ، دى كىز طرىقىلە كلىدىكى كورولور - ، كىز كى ۱۸۸۵ دى يى صو ايلتندە پىشەق و طوقاق جوارلرنە بولونىش اولان ۱۳نجى و ۱۴نجى عصرلردىن قالە سىرپانى و تور كىزە يازىلى مزار طاشلىرى - كە صوكرادىن، يىنە غىنى فەمانە عائد اولق اوزرە، قولىجە حوالىسىندە وايىسىغ كولى اطرافىدە بىر طاق مزار طاشلىرى بولونىشدر - بونلردىن صايلىر .

صوكران نىسپوريلر كى، بىرچوق مختلف تاثيرلر آلتندە تشكىل ايتىش اولان اورتا آسيا مەدىنىتىك تاسىسى امرندە كى اشتراك درجەلرى مسئلەسى دىھا زىيادە مېھم قالىر . بومەدىنىتىك عامللىرى تور كى اصلندىن او يغور قومى ايدى؛ چىندىن قىرب آسيا و ھىندستانە كىدىن كى باشلى يول اوزلرنە بولونىش حىسايلە، او يغورلر كى مملەكتى مختلف جەھتلردىن مەدىنى مىلتىك تاثيراتنە مەروض بولونىيورلردى؛ بو كادار يازىلى خبرلر اولدىغى كى، ياقىن زمانلردە خوچو و طورفان جوارلرنە كىشف ايدىلىش

اولان ال یازیلری و صنعت یادکارلری ده، اولاشرق تورکستانده آریانیلر (که صوکرآ تورکله شمشلردی) ، بعده اصل تورک سکنه سی آراسنده بودیزمک پک ایرکندن وکنیش بر مقیاسده انتشار ایتیش اولدیغنی اثبات ایدیور. کذلک، آریانیلر کبی تورکلرده، قریب آسیا دینلرینک، خصوصیه خرستیانلغک، و صوکرآ، ۳نجی میلاد عصرنده ایرانده تشکل ایتیش وخریستیان اعتقادلرینک قدیم ایرانکیکلرله برلشمه سندن عبارت بولونمش اولان مانجه نیزمک تأثیراته تابع قالدیلر. قریب آسیا مدینتک تأثیراتی، او یغورلر طرفدن قوللانیلر منشای سریانی الفباده بزه ایضاح ایدر: سامی یازیسنک بحر محیط کیره قادار یایلمه سنه یکانه سبب اولان بوالفبانک - زیرا، او یغور الفباسندن موغول وبوندن ده مانچو یازیسی میدانه کلشدر - نه زمان وکیمک طرفندن اورتا آسیایه ادخال ایدلش اولدیغنی تمامیه میدانه چیه مامشدر. «سیان-فو» کتابه سی ایله «یدی صو» کتابه لری ایسه، نسطوریلرک، چین ده واورتا آسیاده ۹نجی عصرده هنوز موجود اولان او یغور یازیسی قوللانمادقلرینی ارانه ایتمکده در. مأخذلر مزک ویردیکی مبهم خبرلر، «مانجه نیزم» تعلیماتک ۱۰نجی عصرده او یغورلر آراسنده کنیش برانشاره مظهر اوله رق صوکره یرینی کیت کیده خرستیانلق وبودیلکه ترک ایتیش اولدیغنی فرض ایتمه مزه مساعددر. بز موغوللر دورنده، او یغورلر آراسنده هرا یکی دین اربانی کورویور، بونکله برابر آره لرنده مجادلر اولدیغنه دائر هیچ بر خبر بولما یورز. او یغور مدینتک موغولستان کوچه لری اوزرنده کی مهم تأثیری نظره آلینجه، بو موغول اقوامی آراسنده خرستیانلغک، یالکز خرستیان ده کیل مسلمان منبعلرینک ده بحث ایتدکلی وجهله، قازاندیغنی موفقیتلر، قسماً شو خرستیان او یغورلرک فعالیتله ایضاح اولونمق ایجاب ایدر.

خریستیانلق، جنکیز خانک ظهورندن اولکی دورده، ایکی بللی باشلی موغول قومی آراسنده، یعنی غربی مغولستانده نایماده لر، شرقی سنده ده کرائت لر ایچنده قائم بر دین بولونیوردی. خریستیان منبعلی کرائت لرک خریستیانلغه کیریشلرینی ۱۱نجی عصر ابتدلرینه کورتورویور.

ایشته غریبه اسلامیت ایله چاریشمقده اولان خریستیانلر، اورتا آسیا قوملرینک مسلمان شرق حدو دلرینه دوشدکلی خبرینی آلدقلری زمان، بونی، شرق خریستیانلرینک هجومه حمل ایتمه لری کیفیتی، خریستیانلغک شرقی آسیاده کی موفقیتلرله پک اعلا ایضاح ایدیله بیلیر

۱۱۴۵ء ده سوریہ ده واقع غابال (غابالا) شہرینک قاتولیک پسقپوسی، اوروپاہ، مدیا و ایران ملکری بولونان «سامیارد بہادرلر» نامندہ کی مسلمان حکمدارلرک نسطوری اعزہ سندن حکمدار «یوان» طرفندن شرقہ بریردہ ہزیمتہ دوچارایدیلدیکی، و «عزریوان» ک بومظفر۔ یترندن صوکر اقدس قرالغنے معاونت ایتک اوزرہ غربہ توجہ ایتش و فقط دجلہ یہ قادارکلدیکی حالہ نہری کچمک ایچون النہ کیلر بولونما دیغندن بوکماقتدر اولامامش بولوندیغنی خبرینی کتیرمشدی . طبعیتلہ ، شرقہ کی مسلمانلر اوزرینہ دوشن بوقوی حکمدار حقندہ آلینان شوخبر ، سوریہ ده اسلاملرلہ چارپیشمقدہ اولان اوروپالیردہ بومتقلہ مناسباتہ کیریشمک آرزوسنی اوپاندرمشدر . ۱۱۴۵ء تاریخی حکایہ ده بو «عزریز۔ حکمدار» ک تمامیلہ قطعی برصورتدہ نسطوری اولدینی کوستریش ایکن، بو خبری کندیسندہ بولدیغمز عینی وقعہ نویس: «اوتون فرہ یزینغہ نسکی» بومناسبتلہ دہا بر زوایت ذکر ایدیورکہ ، بوندہ نسطوری «عزریز۔ حکمدار» ، شرقدن مسیحہ یوز سورمک ایچون کلش اولان نصرانی کاهن لر (ساحرلر) ک برخلفی صورتندہ کورونویور . کلیسا متقولاتی بوکاهن لری چوق کرہ حکمدار یامش، و آکلاشلدیغنے کورہ، شوخریستان «عزریز۔ حکمدار» تمثالی ده بوافسانہ ایلہ وجودہ کتیریشدر . شرقہ برخریستان قرالغنک موجودیتی، حواریونندن «توما» نک ہندستاندہ کی فعالیتتہ دائر افسانہ ایلہ ده ایضاح اولونہ بیلیر . بوندہ، عینی زماندہ، ینہ ہندستاندن صایلان حبشستاندہ کی خریستان قرالغنی حقندہ کی مبہم شایعہ لر برلہ شدیریشدر . ۱۱۵۶ء پایا و دیکر بعض حکمدارلر طرفندن آلینان «عزریوان» نامنہ ساختہ برمکتوب، اونی، «اوج ہندستانک و بابل قلہ سندن حواری تومانک کو مولدیکی یرہ قادار بوتون ارضک حکمداری» دیہ تسمیہ ایدیور؛ پایا اوجنجی آلکساندردہ ۱۱۷۷ء کندی خصوصی طیبی «ماژیسترافیلیپ» ی «ہندلیلرک حکمداری» «عزریوان» ک کوندرمشدر . «سامیارد قاردہ شلر» ک مغلوبیتہ دائر اولان شایعہ نک منشأی ، شیمدی فرض ایدیلدیکنہ کورہ ، «سلطان سنجر» ک ۱۱۴۱ء کیتابلرلہ و یامسلمان منبعلرینک دیدکلری «قارا خطای» لرلہ ایتش اولدینی محاربہ ده سمرقندک شمالندہ کی حوالیدہ دوچار اولدینی ہزیمت اولہ حقدر . «کیتای» لر دیکر برمانچوقومی اولان «چوچن» لر طرفندن چیندن سورولنجہ، غربہ دوغرو آتیلدیلر؛ و مسلمانلری پریشان ایدہ رک ، چین حدودلرندن جزرہ کیزینہ قادار یایلمش کینش بر حکمدارلق قوردیلر . معافیہ، اطاعت آلتہ آلینان قطعہ لرده، اولکی خاندانلر

ابقا ایدیلیور و «قارا خیتای» حکمدار لرینک بکلری کی اولویوردی؛ ایشته بونلر «غورخان» نامنی طاشیورلردی . اسلام تاریخده ، بویله برطاقم اسلام ایالتلرینک غیراسلام برقومک حاکمیتی آلتنه کیریشی، ایلك دفعه اولق اوزره وقوع بولویوردی . بو غورخان لرله تابعلرینک، اولکی یوردلرنده ایکن ویا غربه هجرتلرندن صوکر خریستیان مینسوزلرینک تلقیناتنه تبعیت ایدوب ایتمه دکلری حقنده المزده موثوق معلوماتمز یوقدر . بوندن دولاییدرکه موغول استیلاسنه قادار ظهور ایدن وینه «عزیز یوآن» ایله اوغلی ویا خلفی عد ایدیلن «داوود حکمدار» ، اورتا آسیا اقوامنک ده صوکر کی حرکتلرنده ، خریستیان عنصرلرک اشترا کی شبه کوتورمز برکیفتدر .

چینکیزخان طرفندن غربی موغولستاندن سورولن نایمانلر ، خانلری اولان «کوجلوك» قومانداسی آلتنده ، ذاتا قدرتلی مسلمان حکمداری خوارزمشاه - که خوارزم یعنی شیمدیکی خیوه خانلغنک حکمداریدر - محمد ایله محاربه لردن ضعفه دوشمش اولان قارا خیتای حکومتی اوزرینه چوللانیدیلر؛ «کوجلوك» قارا خیتای حکومتی الیه کچردکن صوکر خوارزمشاه ایله ده حربه کیریشمش ، اوده سیزدریا ماوراسنده کی بوتون حوالی یی دشمننه براقق مجبوریتنده قالمشدی . بو محاربه حقنده ده غرب خریستیانلری خبرلر آلدیلر . ۱۲۲۱ ده یازیلش اولان یاقوب دوویتی نك مکتوبلرنده بو محاربه نك ذکر ی کچورو بونده «کوجلوك» «داوود حکمدار» نامی ویریلیور . کوجلوك و نایمانلرک خریستیان اولدقلرینی ۱۳ نجی عصر مورخلرندن بری ده سویله یور ؛ شوقدر وارکه ، قارا خیتای حکومتک تسخیرندن صوکر «کوجلوك» خریستیانلغی ترک ایده رک بترستلکی ، ویا احتماله کوره ، بودیلک، قبول ایتش اولدیغی غلاوه ایدیور . «یاقوب دوویتی» ، خوارزمشاه ایله مخصوصه ده بولونمقده اولان بغداد خلیفه سنک ، نسطوری پاتریقی واسطه سیله ، «داوود حکمدار» له مناسبه کیریشمک تجربه سننده بولونمش اولدیغی حکایه ایدیور ؛ بک زیاده محتملدرکه خلیفه ، مسلمانلرک «کوجلوك» ممالکنده معروض بولوندقلری تعقیاته وبو حالک ارض مقدسه مسلمانلرله محاربه ده بولنان خریستیانلرک بو جهتن بر معاونت کوره بیله جکلری حقنده کی امیدلرینی قوتله شدرمه سنه رغماً ، بومقصدله اورتا آسیا به بریلچی کوندرمشدر .

«کوجلوك» حکمدارلغنک سقوطی خبری اورویا لیلره واصل اولمامشدر؛ حتی خوارزمشاه ممالکنک موغوللر طرفندن استیلا اولوندیغنه دائر خبرلر کلدیکی زمان ، اسلام اوزرینه

واقع اولان بومظفیرتار اولاینه « داوود حکمدار » عطف ایدیلشدی ؛ آنجاق غربه دوغرو حرکتلر دوام ایتدیکی نسبتده غالبلرله کیت کیده دهاییقیندن حاصل اولان طائیشمه، آوروپالیرله، بواسلام اوزرینه اولان ظفرلرک، خریستیانلر طرفندن قازانیلمامش اولدیغنی ارائه ایلشدر . موغوللر نزدینه کوندریان میسیونر وایلچیلر، عزیز یوان و اوغلی داوود حکومتلرینک، دهامسلمان دیارلری استیلا اولونمازدن اول پریشان ایدیش اولدیغنی خبری کتیر دیلر . آرتیق « عزیز یوان » حقنده کی افسانه، موغولستانک ایکی خریستیان قومنک، نایمان و کرائتلرک حکمدارلرینه نقل ایدیلشدی؛ کیت کیده بوتون حکایه و نقللر، چینکیز خانک مظفیرتارینه قادر شرقی موغولستانده اک برنجی موقعی اشغال ایتش و چین حکومتی طرفندن « وان » یعنی حکمدار عنوانی المش اولان صوکرایکی کرائت قرانک شخصیتده تمرکز ایتشدی . بوفکر، اوروپالی مدقفلرجه ده قبول اولونمشدی ؛ حق صوکر زمانلره قادر « عزیز یوان » اسمی « وان » کله سیله، یعنی تورک و موغول تلفظنجه « اونک » کله سیله تفسیر اولونویوردی؛ لکن بومطالعه تقویمی معلومات مثبتله ایله تعارض ایتکده در: « وان » عنوانی کرائت خانه آنجاق ۱۲ نجی عصر صوکرلرنده توجیه ایدیلشدی ؛ حالوکه عزیز یوان افسانه لرینک ظهور ایتدیکی زمان، کوردیکمز وجهله « ۱۱۴۵ » در. یوان و داوود اسملری افسانه سی نک نره دن اقتباس ایدیش اولدیغنی مسئله سی آچیق قالیور ؛ بلکه ده، پک ممکندرکه، کرائت یاخود نایمان خانلری، بزه قادر واصل اولش بولونان موغول و تورک لقلرندن ماعدا، بوخریستیان اسملری ده طاشیورلردی . فقط بوبابده هیچ بر شهادته مالک ده کیلر .

آوروپالیرلرک موغولستانه ایلک ایلچی هیئتلری، اولجه آدریاتیک ده کیزینه قادر کلدکلری حالدده ۱۲۴۲ ده بویوک خان « اوکتای » ک وفاتی خبری آلله لری اوزرینه رجعت ایتش اولان موغول زمره لرینک غربی آوروپایه اولان آز دواملی فقط یاقان بیقان استیلا لرندن صوکر کونده ریلشدر . بو استیلا کرک چینده، کرک قریب آسیاده، و کرک آوروپاده، غالبلرک او اسم آلتنده طائینمقده بولوندقلری « تاتار » سوزینک - آکلاشیلدیغنه کوره بوملی تعبیر چینکیز خان زماننده رسماً « موغول » دیه ادخال ایدیش اولان یکی تعبیر طرفندن قطعی بر صورتده اورتادن قالدیر یله مامشدر - ایقاعنی تضمن ایتدیکی تهلیکلی آشکار بر صورتده اثبات ایتشدر . تاتارلرک یکی بر استیلا سندن تلاشه دوشن پاپا

«دردنجی اینوسان» ۱۲۴۵ ده لیون روحانی مجلسنده برقاچ کشیشدن مرکب برایلچی هیئتی کوندرمکه قرار ویردی که، بونلر، تاتارلر حقنده دها اطرافلی خبرلر طویلامقله مکلف ایدیلر. عینی زمانده ده، اووقت ده تامامیله توضح ایده مامش اولان عزیز یوآن افسانه سیله رابطه دار اوله رق، اونلری خریستیانلغك قبوله میل ایتدیرمك امیدلرینی بسله یورلردی . ایشته بو «فرانیسکدن» میسیونر هیئتك باشنده بولونان *یونوقارینی* کندی سیاحت تصویرینی «لیهلوس ایستوریقوس» (تاریخی رساله) نامی آلتنده لاتین دیلنده اولق اوزره یازوب براقشدر. جنوبی روسیا، خوارزم (شیمدیکی خیوه خانلی)، یدی صو و تبارغاتای دن موغولستانه اولان سیاحتك قیصه بر تصویرندن صو کرا، «پلانوقارینی» تاتارلرک ممالکی، قومك عادتلری، و آسیا آوروپاده کی محاربه لرینه عائد استیلاعاتی تبلیغ ایدیور. پلانوقارینی ۱۲۴۶ ده یعنی «اوکتای»ك اوغلی یکی خان کیر «کویوک»ك تخته کچدیکی بر زمانده موغولستانده حاضر بولونمش و بناء علیه بو موغول امپراطورینك تخته کیش مراسمی برکوز شاهی صفتیله تصویر ایده بیلمشدی. او زمان اورتا آسیا قوملرینك اک برنجی دینی اولان *شامانیك* [یعنی روحلره، ودعوت واسطه سیله بونلری انسانك قدرته تابع ایتمك امکانه اعتقاد] ی محافظه ایدن موغوللر، بوتون دینلرک روحانیلرینه «طبیعت اوستنده» بر قوت عطف ایتدیلر، و بونلری هر نوع ویرکی و مکلفیتلر دن معاف طوته رق کندی منفعلرینه کوره اللرنده طوتمغه غیرت ایتدیلر. خریستیان تربیه سی آلمش اولان «کویوک» زماننده، خریستیانلغك موقعی اوتنه کی دینلرک موقعدن قات قات دها مساعد ایدی. بونکه برابر «پلانوقارینی» غالبلری خریستیانلغك تأثیر یله یوموشاتمق امیدلریله ده کندینی آلداتمیوردی. «کویوک»ك غربه دوغرو یکی بر سفراچون حاضر لقلرندن بحث ایدرکن، اوروپا حکمدارلرینه، تاتارلرله محاربه ده ناصل داواراتمق لازم کلدیکی حقنده نصیحتلر ویریور. موغول دولتنك تأسیسی تاریخنه عائد «پلانوقارینی» طرفدن طویلامش اولان داغینیق معلومات، طبیعی بکله نهمه سی ایجاب ایتدیکنه کوره، دائماً صحت ودقت ایله تمایز ایتمیور. مع مافیه بز بو «لیهللی ایستورچی» = تاریخی رساله لر »ك مختلف یرلرنده عزیز یوآن حقنده متضاد بر طاقم روایتلر کورو یوروز. بر روایت کوره عزیز یوآن ایله اوغلی داوود هندستان حکمدارلری ایدی و موغوللر بونلره خراج ویرلردی؛ ایشته چکنز خانك ایلك ظهوری ده بونك اوزرینه واقع اولان ظفرلریله

علاقه دارد؛ دیگر روایت کوره «بویوک هندستان» حکمداری «عزیز یوان» موغوللرک استیلاسنه موفیتله قارشى دوزمش و «پلانو قارپنی» نك زماننده بومملکت موغوللر طرفندن اطاعته آلینامش بولونویوردی .

«پلانو قارپنی» ایله همزمان اوله رق، موغولستانه، ینه عینی مقصدله، برده «دومینیکن» راهبی آستسه لین کوندریلشدی که، بو، ایراندن دها اوتیه کچه مه مش، ویالکز، ایله رده کی موغول قطعه لرینک قولاغوزی طرفندن قبول ایدیلشدی . ایلچیلرک، موغول باش قوماندان قرارگاهنه کیرمک ایچون اولا کندیسنه مراجعت ایتهلری لازم کلن قولاغوزله تدفین آینلرینک اجراسی حقه ده ایتدیکی مذاکره لر، آستسه لینى کریه دونمکه مجبور ایتدی .

بونکله برابر غریبه حرکات اجرا ایدن موغول قطعاتنک اوروپالیلرله اولان مناسبتی بوندن دولایى کیلشمش اولمادی . حتی دها اوزمان ، قسماً صوکرادن تحققی ایتمش اولان بر فکر : موغوللر واوروپالیلرک مسلمانلره قارشى برله شمه لری فکری میداننه چیقدی . موغول رهبرلری، اوروپالیلرله، خریستیان - سوریه لیلر واسطه سیله مناسبتنه کیریشیدیلر . «کویوک» ایله طول زوجه سی «اوغول - غایمیش» زماننده - که زوچنک وفاتندن تحته یکی خان چیتجه یه قادار (۱۲۴۸ - ۱۲۵۱) حکمدارلق ایتمشدر - نسطوریانى ایلچیلری، کافی درجه صلاحیتلری اولمادیغی حالده، اوروپالیلرده اک بویوک امیدلر اوپاندیردیلر .

بو امیدلره باعث اولان شی موغولستانه یکی بر میسیونر هیئتک اعزامی اولدی ؛ بو هیئت فرانسه قرالى «حشمتلی دو قوزنجی لوئی» طرفندن تشکیل اولومشدی . بونک باشنده، اصلاً فلامان اولان کشیش روبسروغ ویا روبروکیس بولونویوردی . «روبرو - کیس» ۱۲۵۳ ده موغولستانده تقریباً پلانو قارپنی نك کچدیکی عینی یولدن سیاحت ایتمش، فقط بویول حقه ده چوق واضح و تشریحاتلی تصویرات براقشدر . ملی عادتلره عائد معلوماتدن ماعدا موغول ایمپراطورلغنده ساکن قوملرک دینلری، حرث و یازیلری حقه ده ده معلومات جمع ایتمشدی . او یغور، چین و تبت یازیلری حقه ده کی مطالعه لری نادر بر مشاهده خاصه سنی و او زمان ایچون نادر بر تحصیل درجه سنی ارانه ایدیور؛ از جمله «پتوله مهئوس» ک «سه رهس» لرینک چینلر اولدیغی ایلک دفعه سویله ین او اولمشدر . «روبرو کیس» موغوللرک پایتختی اولان اورخون نهری اوزرنده کی قاراقوروم ی ، خان اعظم «مونکا» نك سراخی و اوچ بویوک دین - خریستیانلق، بودیلک و اسلامیت - دن

موغوللار كىنى صورتلە ھمايە سەنە مظهر اولان ھەرىنك فەالىتىنى تەسۋىر ايدىيور . اورتا آسايە كى نسطورى كلىسالىرىنك جياتى تەبەئىچون «روروكىس» كى اثرى ھەن يكانە بر ماخذ صايە بىلەر . دھا «پلانو قارىنى» بىلە «غەزىزىوآن» كىدە موغوللار طرفدن مغلوب ايدىلش ھكمدارلر صىراسىدە بولوندىغى بىليوردى؛ «روروكىس» ايسە بو افسانەنك تەنورى اىچون ، «چىنكىزخان» كى اورتا آسايە نسطورى ھكمدارلر بىلە ، كىندى سوزلر بىنە كورە سياحتدن بر اون بش سەنە اولنە قادار ، ايتىش اولدىغى محاربەلرە دائر مفصل معلومات طولامشدر . كرك بو معلومات آراسىدە ، وكرك دىكر اوروپالى ، مسلمان وحتى سورىەلى ھكايەلرندە ، موغول روياتلرىنك باشلىجە سىياسى اولان كرايت خانى ، نايمان وقاراختاىلر كى ھكمدارلرندىن تامىلە واضح بر صورتدە تفرىق ايدىلە ميور . «روروكىس» دن ماعدا سورىەلى «ابوالفرج» دە كرايت خانى «كوجلو كى» ايلە قارىشدىر ييور واولكىنە قاراختاى مىلكە سىلە بر ازدواج وخرىستىانلقدن ارتداد كىفتىنى عطف ايدىيور . ايشە «روروكىس» كى ھكايە سى ، ھەلەلە اوروپالىلر كى بو «غەزىزىوآن» ايلە مناسباتە كىرىشە يىلمك امىدلر بىنە بر نھايت وىرە بىلردى ؛ فقط افسانە موجودىتىنى محافظە ايتدى وحتى ۱۵ نجى عصر دە بىلە پورتكىز كىچىلر بولمىدار . غەزىزىوآن كى افسانە وى مملكتە ايرىشمەكى خيال ايدىيورلردى .

«روروكىس» كى تاليفى لاتىن لسانىدە يازىلش اولوب فرانسىز قرالئە قارشى بر خطابە شكنندە دركە بوندە مؤلف ايكىنجى بر سىما مھىتندە قاليور . «لوئى» نك آرزوسى موجىنچە ، موغولستاندە كى كىشىلر كىندىلر بىنە ايلچى دىە كوسترمە دىلر ، بلكە موغول خاندانى منتسبلرندىن بعضىلرىنك خرىستىانلىغى قبولە مىال اولدىغى ايشىتەنلرندىن صرف بويە دىنى بر مقصدلە وھردرلو سىياسى وظيفەلردىن خالى اولەرق كوندەرىلدەن سويلە دىلر . «روروكىس» بو شايعەلر كى اساسىن اولدىغى و موغوللار كى خرىستىانلىغى دە دىكر دىنلرە مساوى بر صورتدە ھمايە ايتەككە اولدقلىرى قناعتنى حاصل ايتدى؛ وعىنى زماندە ، موغوللار كى آرتىق اوروپالى استىلا ايتكى دوشونمە دىلر بىنە ، غەربە دوشور وپايلە جق سىركە حاضەرلقرى يالىكز مسلمان مملكتلىرى اىچون اولدىغى خبرىنى كىتردى . بوندىن دولاي بويوك خان «منكا» دن قرال دو قوزنجى لوئى يە كوندىلش اولوب كىندىسندن اطاعت طاب ايدىن قوجە مان مكتوبى خصوصى وقوتلى بر تائىر ھىصولە كىترمدى . حتى دو قوزنجى لوئى يە شويە برسوز اسناد ايدىرلر : «اكر تاتارلر كىرسە اونلرى تارتارە (جەنمك دىنە) كوندەرىرز» . ايشتە بولكە اويونچاغى ، اوروپا آثارندە ، يونانلىلر دە قوللانلان «سكىت» و «سكىثيا» كەلر كى ،

مہم بر صورتہ قوللائلمقدمہ اولان «تاتار» و «تارتار» کلمہلرینک نشأتی ایضاح ایدر. آسیانک مرکزی اسمنی توسیم ایچون قوللائیلان «یوکسک تارتارستان» تعیری حالا بوکون بیله جغرافی اصطلاحاتدن قالقما مشدر.

آرتیق موغول استیلاسنه معرض قالمق تہلکہسندن قور تولدندن صوکر، اوروپا لیلرده، باشقہ ملتارکی، موغول ایمپراطورلغنک تأسسندن حاصل اولان خیرلی نتیجہلردن استفادہ ایدہ مہدیلر. جنوبی روسیا و غربی آسیان چینه کیدن یولار، موغوللر سایہسندہ آچیلمش اولدینی کی، بونلر، آوروپالی تاجرلرایچون پک قابل وصول واستفادہ ایدی. بغداد خلاقنک تخریبندن (۱۲۵۸) حوزہ سی داخلندہ ایران، الجزیرہ و آناتولی یی احتوا ایدن بکی بر موغول ایمپراطورلغنی نک تشککندن صوکرہ، موغوللر، سوریدہ حکومت سورن مصر سلطانلر بیله اولان محاربہلرده اوروپا لیلرک طبعی بر متفق اولدیلر. بوندن دولای، آوروپا لیلرک ایرانده کی حال و موقعلری دہا مساعد بر حال کسب ایتدی. چینه حکومت سورن سلالہ ایله ایرانده حکمدارلق ایدن خاندان آرہسندہ کی اقربالق مناسبتلری، بونلرک شرقی آسیادہ کی وضعیتلرینہ حسن تأثیر اجرا ایتکدن خالی قالماددی. حتی ۱۳ نجی عصرک صوکلرنده و ۱۴ نجی عصرک باشلرنده اورتا آسیا موغوللرینک ایران و چین موغوللر بیله محاربہلری قارا یولندن تجارتی سکتہ دار ایتدیکی زمان، آوروپا تاجرو میسیونرلری، ایراندن چینه کیدن دہ کیز یولندن استفادہ ایتدیلر. شرق ایله تجارت اوزمانلر ایتالیا شہرلری جمہوریتلرینک اللرنده ایدی؛ بونلر عینی زمانده یکی تجارت یوللرنندن استفادہ ایدیورلردی. ۱۳ نجی عصرده، اوچ شہر، یعنی پیزا، وندیک، جنویز، آرالرنده مجادلہ ایدیورلردی. ۱۲۸۴ دہ پیزا دوناماسنک جنویز لیلر طرفندن محو ایدیلہسندن صوکرہ وندیک ایله جنویز آراسندہ ینہ بوتجارت بازارلری ایچون محاربہلر ظہورہ کلدی کہ بونلر ۱۴ نجی عصرده بیله دوام ایتمشدر. عینیلہ مسلمان تاجرلری کی، ایتالیا نلرده، ثروت و معرفتلی سایہسندہ، موغول خانلرینک سرایندہ پک کارلی بر موقع طومغہ موفق اولدیلر. اوروپا مأخذلری بوکا عائد ۱۳ نجی عصر صوکلرنده و ۱۴ نجی عصر باشلرنده ایرانده بویوک برفوذ قازانمش اولان پیزالی ایزولا نک اسمنی محافظہ ایدیور. اکلایشیلدیغہ کورہ ینہ عینی آدم چین مأخذلرنده «آی-سی» مسلمان منابعندہ ایسہ ایسی نامیلہ ذکر اولونمقدہدر. پیزالی ایزولا چین عالم مؤسسہ سنک سابق اعضاسندن اولان قرون وسطا اوروپاسنہ منسوب ایلک آدمدر. وندیکلی «پولو» تجار عالم سنک سرگذشتی ایسہ دہا زیادہ دقتہ شایاندر.

«نیقولو» و «ماتته ئوپولو» قارداشلر ۱۲۵۴ سنه لرنده وندیکندن حرکت ایله، استانبولدن قریه، سولداي (که شیمدیکي سوداق) لیمانه، اورادن وولغایه (که ۱۲۶۱ ده یته بوراده بولونویورلردی)؛ جنوبی روسیادن بخارا طریقیله چینه داخل اولدیلرکه، بوراده ده، پایتختی «قازاقوروم» دن «پکین» ه نقل ایتمش اولان موغول ایمپراطوری «قوبیلای خان» طرفندن قبول اولونمشلردر. یکی اشیا تدارکی ایچون وطنلرینه دونه جکلی زمان، «قوبیلای» بونلر واسطه سیله پاپدن چینه خریستیان عرفانیله تربیه کورمش اون عالم کوندرمه سنی طلب ایتدی. ۱۲۶۹ ده وطنلرینه دونمش اولان پولوقارداشلر پاپا «دوردنجی قله مان» ک وفای سببیه برمدت اوراده قالدیلر؛ یکی پاپا «دوقوزنجی غریغور» ایسه ۱۲۷۱ ده بونلری تکرار ایکی عالم کشیش ایله برلکده کوندرمشدر. بومیسونزلرله برلکده پولوقارداشلر، اوزمان اون یدی یاشلرنده بولونان مارقریولوی ده آله رق آناطولیده لایاتس (شیمدیکي آیش) قابوسندن شرقه دوغرولدیلر. مصر سلطانک آناطولییه بر سفر یامق اوزره اولدینی شایعه سنی دویمه لری اوزرینه، میسیونزلرها اوزاغه کیمک قرارینی ترک ایله کری دوندیلر؛ تاجرلر ایسه، یالکزجه، ایران، بلخ، پامیر و شرقی تورکستان دن کچهرک چینه کلدیلر؛ اوچ سنه لک بر سیاحتدن صوکر بورایه وارمشلر و «قوبیلای» طرفندن اولکی دفعه اولدینی کبی عینی مسافر پرورلکه مظهر اولمشلردی. ۱۲۹۱ سنه سنه قادار کچن اون یدی بیل ظرفنده هر اوچی ده موغول ایمپراطورینک خدمتده قالدیلر. کنج «مارقوپولو» بویکی مملکته پک جابوق آلیشه بیلیمش اولدیغندن، کندیسک سوزنجیه، آتار لسانیه برلکده دورت الفبایی اوکرنمشدی [که بونلردن مراد، احتماله کوره، عرب، سریانی، اویغور، تبتدن نشأت اتمه دورت کوشه لی موغول یازیسی اوله جقدر]. ایمپراطورک بعض امر و تنبیلرینی موفقیتله ایفا ایده رک، تماماً امنیتنی قازانمش اولدیغندن، حکمدارک مختلف وصایا سیله حکومتک مختلف محالیرینه مأموراً کونده ریلشدی. چین منبعلرینه کوره، ۱۲۸۲ ده چینلرک عصایی و پکین ده بر مسلمان ناظرک قتلی ایشنی حل و فصل ایتمک اوزره توظیف ایدیلشدی؛ اوچ سنه لک برمدت اثناسنده «مارقوپولو» جنوبی چین ولایتلرندن برنده ده والیک ایتمشدی.

۱۲۹۱ ده هر اوچ «پولو» مملکتلرینه دونمکه قرار ویردیلر؛ «قوبیلای» بونلردن تکرار چینه دونه جکلی وعدینی آله رق کندیلرینی خوشنودسز قله صالیوردی. ایران موغوللری خانک زوجه سی اولق اوزره نامزد بولونان بر پرنسی برابرلنده اوله رق

کونده ردى. بوسفرده کيز يوليله، ۱۴ پارچه کيدن مرکب بردوناما ايله هندچينى وهندستان ساحللىرى بويجه حرکت ايتديلر؛ وعجمستان کورفىزى مدخلنده واقع هرمنزليمانه چيقرق اورادن ايران، ارمنستان و طبرزون طريقه اوروپايه دونديلر.

۱۲۹۵ ده دوغدينى بلده يه دونمش اولان «مارقوبولو»، جنوزيليرله اولان محاربه يه اشتراك ايتمش، اسير ايديلش و ۱۲۹۸ ده محبوس بولوندينى قلهده تك برآرقه داشى اولان پيزالى «روستينسيانو» يه كنديسك بالذات كوردىكى ممالكك وكذلك چينده حقنده معلومات طوبلايه بيلمش اولدينى شيلرك تصويراتى فرانسز لساننده اوله رق تقرير ايله مشدر. يالكز تك برال نسخسى محفوظ بولونان بوايلك طاسلاق تحريردن ماعدا، ينه بالذات مارقوبولو طرفدن ۱۳۲۵ ده برفرانسز شوواليه سنه توديع ايديلش اولان برال يازيسندن آلمه ديكر برنسخه ده واردر. اوندن صوكر مارقوبولو ۱۳۲۵ تاريخنه قادار ونديكده ياشاديني مدتجه چوق كره سياحتلرينه عائد حكايه لرده بولونوردى. عيى زمانده باياسى وعموجه سنك حكايه لرى ايله ده برلشمش اولان بو حكايه لرى يكي بر تاليف كورمش فقط بواثر بزه اصلى شكليله واصل اولامشدر. المزده كي ۱۵۵۳ ده «راموز» طرفدن باصيلمش اولان برايتاليان طبعى اساسنه مستددر. راموزك استفاده ايتمش اولدينى لاتينجه ال يازيسى نسخهنك، ايكي اولكى تحريرلردن هيچ برنده بولونمايان حكايه لرى احتوا ايتديكى شورادن آكلاشيلوركه، راموزك طبعده ۱۲۸۲ عصيانندن تفرعاتيله بحث ايديلور؛ حالبوكه بونك حقنده اوروپالير، آنجاك، كوردى كمز وجهله، ايشك خل وفصلنه اشتراك ايتمش اولان مارقوبولودن خبر آله بيليرلردى. «مارقوبولو» نك اثرى قرون وسطا سياحتلرينه وجغرافيوننه عائد محصولات آراسنده قطعياً كندينه منحصر برير اشغال ايدر. چينه قارا يولندن كيديش، اورادن ده كيز يوليله دونوش، ده شالى يول حقنده باياسندن وعمجه سندن آلديني معلومات، موغول ايمراطورينك نزدنده طوتدينى يوكسك موقع، خلاصه بوتون بونلر، كنديسنه، كرك شرقى وكرك جنوبى وغربى آسياه قنده برچوق يكي معلومات توديع ايدم بيلمك امكانى ويرمشدر. كنديسى طرفدن چينده و اورادن ايرانه كيدن يولده طوبلاشمش بولونان متفرق معلومات، شالده بوزدرياسنه، شرقده كنديسك چينجه نامى آلتنده «ژى - بهن - غو» (مارقوبولو ده ژيانغو) ديه ذكر ايتديكى ژاپونايه، جنوبده ماداغسقاره قاداراييلمشدى. حتى يالكز اوزرندن كچديكى، ايرانده قديم مؤلفردن ده پك چوق فضله مفصل معلومات طوبلامشدى؛ ايشته ايران يايلاسى داخنده كي واسع چول، ايلك دفعه اوله رق، مارقوبولو

طرفدن ذكر ايدىلىشدر. شامى و جنوبى چىنك شەرلر و ايتللىرى حقندە، چىندە اوزون مدت اقامت ايتىش اولش اولمەسنەرغما اوكرەنەمش بولوندىغى چىن لساننە وقوفى اولمەدن نە درجە طويلامق مەمكىنە، كەندى كوزى ايله اوقدر صحىج و اطرافلى معلومات جمع ايتىشدر. «قوبىلاي خان»ك سرائندە، مارقو پولونك اطرافندە، سادەجە اويغرلر و مسلمانلر بولونويوردى؛ «قوبىلاي» ە يالكر اطاعت كوسترن حوالىنك چىن اھالىسنە امنيت ايدىلە مەزدى؛ ايشتە بوندن دولايىدركە چىنلىلر ك ايشى اولنلر زردندە ايكىنجى درجەدە بروتيفە كى صابىليوردى. مسلمانلر ك تاثيرى مارقو پولونك كىتابنك برچوق يىرلەندە كورولويور؛ اثرينە درج ايتىدىكى شەرلر و نەرلر، مسلمان آئارندە معروف اولان اسملر آلىندە ذكر ايدىليور؛ پكىن «خان بالىق» نامى طاشيوركە، بواسە تورىكە «خان شەرى» دىمكىدر. چىنە عائد اولق اوزە كىتابندە مندرج بولونان جغرافى اسملردە صرف فارسى بعض كەلەرەدە تصادف ايدىليور. مثلاً : زردندان (آلتون ديش) ويا پل سىكىن (طاش كوپرى)... اوروپالىلر طرفدن جمع ايدىلىش اولان معلوماتدە مسلمانلر ك تاثيرى، اوزمانلر مسلمانلر ك كەندى زمانى مەنىتندە اشغال ايتىمكە بولوندىقلى فائق موقع ايله ايضاح ايدىلەبىلىر : مارقو پولوايسە، اودورلكە عالم رجالى صيراسنە داخل اولمايدىغدن، اجنبى اسلام مەنىتك تاثيرينە دها زيادە تابع قالمق مجبوريەتندە ايدى .

ايشتە عالم اولمايدىغدن دولايى «مارقو پولو» ھيئى مشاهدەلر ياپە مامش، شرق قوملىرىنك ادبيات و دىنى تعليماتنە عائد معلومات وىرە مەمش، كەندىسنە واصل اولان شايە و روايتلردن ھر زمان حقيقت ايله خيالى تفريق ايتىك امكانى بولە مامشدر؛ لىكن اثرى، اوزمانكى عادل و عاقل بر سياحك، مشاهدە ايجون ك اى شەرطلە نائل اولق دولايىسىلە، وىرە بىلەجكى ھر شىئى وىرسيور؛ معاصرلى، خصوصىلە وطنداشلىرى، تصويراتىنك دوغرولغنى تمامىلە تقدير ايتيورلردى؛ «قوبىلاي» ك كومروك وارداتى حقندە وىردىكى مبالغەلى معلوماتدن دولايى كەندىسنە ميلونر (مەسىر ميلونە) دىمكە باشلايدىلر. حكايەلرى اعماد سزلق و چوق كرە استەزالرە سبب اولدى . حتى اولوم ياتاغندە، بو خياللىرى ذھتندن آتمەسى حقندەكى الزاملەرە قارشى، كوردكلرىنك يارىسى بىلە تصوير ايتەمش اولدىغى جوانى وىردى. لىكن صوكرالرى، جغرافى وقوف انكشاف ايتىدىكى نىسبتدە حكايەلرىنك دوغرولغنى دها زيادە تاكد ايتدى؛ شوقدر واركە، قرون وسطادە اثرى، وندىكىلر ك استەزالرى حقندەكى حكايەلرە باقىلنچە فرض اولونامىە جق قادار، عظيم و مەھم بر تاثير اجرا ايتىشدر. قرون وسطا

قارئینک «مارقوپولو» نك اثرینه قارشى كوستردكلرى علاقه، بر چوق طبعلر و ترجمه لریله اثبات ایدیله بیایر. بوندن ماعدا، «مارقوپولو» نك چینه طبع ایچون قوللانیلان تحتہ لوحه لر حقنه کی حکایه سی، مطبعه جیاغك اوروپایه ادخالنی موجب اولان عامللردن بری اولدیغنی فرض ایدرلر؛ حتی بعضاً باروتك كشفی ده «مارقوپولو» نك سیاحتی نتیجه لرندن اولق اوزره تصویر ایدرلر. اوزمانکی جغرافیات و فلکیاتجیلر، مارقوپولوده مذکور بولونان جغرافی اسملری، «پتوله مه نوس» ك خریطه سته بوصو کرا کینك یا ککشلرنی تصحیح ایتکسزین کچیردیله رکه، بوندن طولای «قاتا اولکەسی» و «زیپانغو آداسی»، چین و ژاپونیانك حقیقی موقعلرندن ده ا پك چوق زیاده شرقة اوله رق کوستریشلدر. ایشته قطای و زیپانغو یولنی بولق ایسته ین کچجیلر، ده ا اوزون بر زمان، بویا کلیش تعین ایله یوروپوب کیتمکده ایدیلر. حتی «قولومب» ك سیر و سفریله آمریقانك كشفنه ده عینی خطا سبب اولمشدر. علمی نتیجه لری اعتباریله «مارقوپولو» نك سیاحتی، اوزمان اوروپالی تاجر و میسیونرلر طرفندن شرقة یایامقده اولان عددی پك چوق دیگر بوتون سیاحتلره نظراً اهمیتلی بر درجه ده رجحانی حائزدر. اورتا آسیا طریقیله چینه کیدن تجارت یولی اولق اوزره، بوندن، سیاسی قاریشیققلر ائناسنده بيله ۱۴ نجی عصرده استفاده ده دوام اولونمشدر. بو یولك مبدأ نقطه سی اولان «دون» آغیزی یعنی شیمدیکی «آزاق» اوزرنده واقع تانا (قدیم تانائیس) شهری ۱۳۱۶ ده جنوزیلر، ۱۳۳۲ ده ده وندیکیلر ائده بولونمقده ایدی. «مارقوپولو» عجمستانك کیلان ایالتندن ایك اخراجی مقصدیله جنوزیلرک خزر ده کیزنده سیر و سفرلرینه عائد معلومات تبلیغ ایدیور. وندیکیلر و جنوزلردن ماعدا ایتالیانك دیگر تجارت شهرلری، مثلاً «فلورنسه»؛ صوگرا اسپانیا سواحلنده بعض شهرلردن از جمله «بارسلونا» ده بو تجارتہ اشتراك ایدیورلردی. ایشته (۱۴ نجی عصر ابتدالرنده) وولغا اوزرنده سارای دن (اورال آغیزی اوزرنده) سرایچق؛ (اوزمانکی خیوه نك پایتختی، شیمدیکی فوق - اورکنجك جوارنده) اورکنج؛ (شیمدی آریسك سیردریایه دوشدیکی بر جوارنده خرابه لری بولونان) اوتزار؛ (قولچه نك شمال غربنده) المالق طریقیله خان بالیق (بکین) ده کیدن تجارت یولنك قیصه بر تصویرى، تجارتلرک نه کی ماللر تدارك ایتمه لری لازم کلدینی کوستر ایضاحاته برلکده فلوانسه لی بالدوچی په غولوتتی په عائددر. کذلک، اسپانیول لساننده اولق اوزره، قاتالون خریطه سی (قارتا قاتالانا) نامیله ۱۳۷۵ ده، قرون وسطی جغرافیاسنك اك مهم منبعلردن بری تألیف اولونمشدر. از جمله

جنويزليرك ویردكلى معلومانه كوره ، بو خريظه اوزرنده ، خزر دكيزى ساحلرنده شيمدى يه قادار قطعياً بيلنمين بوتون بر صبرا نقاتك يرلى كوسته ريلشدر . خزر ده كيزى ، اولكى خريظه لر دن دها فضله تفرعاتيله ، (۱۳۶۷ ده) «پتسيغانى» قارداشلرك خريظه سنده ده ترسيم ايديلشدر . بوايكى خريظه نك مرتبلى ، آكلا شيلديغه كوره ، مختلف منبرلر دن استفاده ايتشلر در . ايشته بوندن ده ، خزر ده كيزينك محيطى جنويزلر طرفدن هيچ اولمازسه ايكي دفعه دور ايديلش اولديغنى استخراج ايديورلر .

ميسيونرلر ده بو يولى استعمال ايتديلر ؛ اول سمرقند ، صوكرآ آملالقه ده ، كه بوراده كليسر انشا ايديلشدى ، قاتوليك پسقوساق دائره سى تأسيس ايديلدى . ۱۳۳۸ ده خرستيآنلر حقنده تعقيبات باش كوستردى ؛ حتى بو مناسبتله ميسيونرلر دن بعضيلرى اشكنجه لى اولوملر ده معروض قالديلر . لكن بوندن صوكرده ۱۳۴۲ ده ميسيونر «مارينيولا» ينه اورتا آسيا طريقه چينه سلامتله بر سياحت اجرا ايتدى ؛ چينده دورت سنه اوطوردقن صوكرآ ده كيز يوليله هندستان دن اوروپايه دوندى .

چينده خرستيآنلق پروباغانداسنك موفيقى ايچون ، بو صوكرآ كى يول عموميتله دها بويوك بر اهميتى حائزدى . ايشته ۱۳ نجى عصر صوكرلر ده بر قاتوليك ميسيونر هيئنك باشنده بولونان ژوان دو مونته قوروينو بويولدن سفرايتدى . «مونته قوروينو» قيرق سنه چينده قالش ونسطوريلرله عنودانه مجادله ايدرك قاتوليكلى موفيقته نشر ايتشدى . او ، ۱۴ نجى عصرده پكين باش پسقوسلغنه تعين اولوندى . اينجى اونك همتيله موغول ديلنه ترجمه ايديلدى . «عزيز يوان» ك خلفى عد اولونان كرايت پرنسى ده اونك طرفدن قاتوليكلىكه ادخال اولونمشدر كه ، مارقو پولوده بونى ذكر ايتمكده در . مونته قوروينو ، مارينيولا وديكر بعض ميسيونرلر يالكز كندى سياحت واجرا آتلىنه دائريازيلر براقشدر ؛ كوردكلى مملكت وملتلك احواله عائد تصويرلرى نظره آلامشدر . ميسيونرلر چين دن اورتا اسيانك هنوز اوروپاليرجه كيريله مش اولان حواليسنده آياق آتديلر ؛ مثلا ۱۳۲۵- ۲۶ ده ايتاليا شهرلر دن «پورده نونا» ده دوغمش اولان فرانسيسكن راهبى «اودوريق» لاسايه كيرمش ، اون دن اولده پكين ده اوچ سنه ياشامشدى . سياحتك تصوير آتنده ، دالاي لاما وتيت بوديلكى حقنده معلومات واردر ؛ «اودوريق» تيت ياختنده بولونمش اولان عددى بك آز اوروپالير صيراسنه داخلدرك . اونك بوسياحتى قرون وسطاده يكانه در . «اودوريق» ك سياحنامه سى انگليز شواليه سى «جون ماندويل» ك خيالى سياحتى ايچون برماخذ اولمشدر .

«ماندویل»، شیمدیلرده فرض اولوندیغنه کوره، حقیقته یالکز مصر و سوریه ده بولونمشی . هندستان، چین و سائر اولکهلرده یانیش اولدینی قیرق سنه لک (۱۳۳۲-۱۳۷۲) سیاحتلرینک تصویراتی تاممیله دیگر سیاحلرک کتابلرندن ، بالخاصه «اودوریک» ک اثرندن آلمشدر . ۱۱۶۵ ده کی ساخته مکتوبدن استفاده ایده رک ماندویل «عزریوان» حکمدار لغنی و حکمدار عزریک سرائی کویا کندیشی شخصاً زیارت ایتیش کی تصویر ایدیوردی . هیچ برعلی یعی اولمادیغی جالده ، فرانسز و انکلیز لسانلرنده یازیلش اولان «ماندویل» ک اثری ا کلنجه لی بر حکایه کی بویوک بررغبته مظهر اولدی . بوانکلیزجه تألیف ، انکلیز لساننده کی مشهور اثرلرک اک بر شیرلی صیراسنه داخلدر .

میسوینرلرک چینده کی فعالیتی ، ده کیز یولنک فوق العاده حاکم اهمیتندن دولایی ، ایرانده بولونان میسوینرلرک فعالیتلرله پک صیق بر صورتده رابطه دار بولونویوردی . اوروپالیرک ایرانده کی وضعیتلری، موغول خانلرینک اسلامیتی قبوللرندن صوکرادخی دکیشمه دی ؛ زیرا بوندن صوکراده موغوللرک مصر ایله محاربه لری دوام ایدیور، و مشترک دشمنه قارشى برلکده حرکت ایچون ، اوروپالیرله مذاکره لر کسلیمیوردی . مسلمان خانى اولجایتو (۱۳۰۴ - ۱۳۱۶) طرفندن تأسیس ایدیلش اولان یکی ایران پایتختی «سلطانیه» ، قاتولیک باش پسقوسلغنک مقری اولش ، و بوتون موغول ایمراطورلغنده تأستس ایدیلش اولان پسقوسلق دائرملری بومرکزده تابع طوتولش ایدی . ایشته مارقوپولو و میسوینرلرک حکایه لری اوزرینه مستند «بویوک خان کتابی» سلطانیه ده تألیف ایدیلشدر . ایرانده موغول خانداننک اورتهدن قالدیر یلاسنندن و مملکتلرینک برقاچ مسلمان حکومتنه انحلالندن صوکره ، آنجاق ۱۶ نجی عصرده مملکت تکرار بر حکمدارک سلطنتی التنده برله شمش و میسوینرلرک فعالیتنه بر نهایت ویریلشدر . ایرانده کی وقوعات ، عینی زمانده «جانتیک خان» ک (۱۳۵۹) وفاتی اوزرینه آلتون اردوده ظهور ایدن قارغه شه لقلر ، اوروپالیرلی اورتا آسیا وچینه کیرمک دن منع ایتدی . ۱۴ نجی عصرک ایکنجی نصفنده اسلامک اورتا آسیا قازاندیمی قطعی مظفریت وچینه موغول خانداننک دوریلوبده چینلی «مین» سلاله سنک تحته کیمه سی (۱۳۶۸-۱۶۴۴) ایله حاصل اولان ملی ارتجاع ، قاتولیک میسوینرلرک چینده کی اجرا آتنک ایزلرینی پک چابوق اورتادن قالدیردی . لکن اوروپا ایله اولان مناسبتلر ده ا اولدن انقطاع بولمشدی . چونکه اوروپاده ، معلوم اولدینی اوزره ، بو وقوعاته دائر هیچ برشایعه میدانه چیقما مشدی . اوروپالیر ۱۶ نجی عصرده حالا «بویوک خان» ک حکمدار لغنی ارایورلر ، بونک سقوطندن خبردار بولونما یورلردی .

اوروپا لیلرک شرق ایله مناسبتری، ده اوزمان، قدیم عصرلره نسبتله بر درجه ترقی عرض ایدیوردی. جنوبی فرانسه ده واقع «وین» شهرنده کی روحانی بر مجلسده (۱۳۲۱-۲۲) روما، پارس، بولونیا، اوقسفورد و سالامانقا دارالفنونلرنده عرب، اوروپا و کلدانی لسانلری ایچون مدرسا لکر تأسیسی قرارلاشدیریلشدی. لکن هر نه قدر «قرآن کریم» ک بعض عربجه علمی اثرلرک لاتین دیلنده ایلک ترجمه لری ۱۲نجی عصرده میدانده چیقمش - که بو ترجمه نك بزه ۱۵۴۳ بال شهر ی باصمه سی اولارق تصحیحلی بر نسخه سی واصل اولمشدر. اولمه سنه رغماً، متخصصلری بولونه مه دیغندن ۱۶نجی عصره قدار بونك تحقیقی ممکن اولاماشدی. شرق دیللی اوروپا لیلر طرفدن یالکز تجاری و دینی مقصدلر ایچون لازم اولدیی قدار تدریس اولونویوردی. بو عملی شرقی اخیلنگ غریب بر یادکاری اولمق اوزره ۱۳-۱۴نجی عصرلرده «قوده قس قومانیقوس» نامیله بر لغت انتشار ایتشدر که بونك یکانه یازمه نسخه سی وندیک ده بولومقده در. متفرق کله لرک ترجمه لردن ماعدا، بو کتاب، ایخیلدن بعض فقره لری و ده بعضی دینی متلرک قومان لهجه سنه ترجمه لری حیویدر.

اوروپا لیلر و مسلمانلردن ماعدا، موغول ایمپراطورلغی دورنده شرقده کی تجاری و دینی اجرا آتیه ارمنی لرده اشتراک ایله مشدر. «روبرو کس»، خان اعظم «منکا» نك سراینده پاك کاری بر موقع احراز ایتش اولان بر ارمنی یه راست کلشدر. کذلک، وولغا نهری اوزرنده کی «بولغار» شهرنده ویدی صوایالتنده، اوزرنده ارمنیجه کتابه لر بولونان مزارلر محفوظ قالمشدر؛ قاتالون خریطه سی «ایصیغ کول» اوزرنده «ارمنی قارداشلر» مناسیرینی ذکر ایدیور. ایشته بوندن دولاییدر که ارمنی آثاری، موغوللر و بونلرک مملکتلری و فتوحات تاریخلری حقده، مسلمان و اوروپا لیلرک ویردکاری معلوماتدن ولودها آز فضل اولسون، معلومات ویربیور. ده ۱۳نجی عصرده کوچوک ارمنستان حکمداری هایتون (غه توم) «منکا» نك سراینده بولونویوردی؛ سیاحتنک تصویراتی «کیراقوس» ک اثرینه درج اولونمشدر که، بونده عینی زمانده، موغول دیلنده کی کلماته عائد بعض فهرستلرده بولونمقده در. ینه عینی اسمی طاشیقمهده بولونان عینی حکمدار سلاله سنک دیگر ممثلی ده، قاتولیکلکی قبول ایتش، و اوروپا لیلر ایچون لاتین لساننده «شرق تاریخی»= هیستوریا اوریه نتالیس» عنوانلی موغول ایمپراطورلغنه عائد بر اثر یازمشدر.

[روسجه دن مترجمی : راغب خاوری]